

اهمیت مسجد در قرآن

یکی از راه‌های شناخت اهمیت موضوعات در اسلام، قرآن کریم است. مسجد موضوعی است که قرآن با نگرشی کامل و دیدگاهی جامع بدان آن پرداخته است. نوع عبارت، تأکید و میزان پرداختن به هر موضوعی، بیانگر اهمیت و جایگاه آن در قرآن کریم است. «مسجد» از جمله واژگانی است که قرآن بر آن تأکید می‌کند و ۲۸ بار به آن اشاره کرده است.^۱ اینکه قرآن با عباراتی قابل توجه بر مسجد تأکید می‌کند و آن را جایگاهی الهی می‌داند که باید آلودگی‌های ظاهری و باطنی را از آن زدود، اهمیت جایگاه مساجد را بیان می‌کند.

نفی شرک و نفاق از حریم مسجد

در سوره‌ی توبه، قرآن کریم مباحث بسیار مهمی را درباره‌ی تأسیس و تعمیر مسجد بیان می‌کند. در آیه‌ی ۱۷، خداوند نقش مشرکان را در بنای مسجد نفی و نیت آنان را در تأسیس مسجد برملا می‌کند. در آیه‌ی ۱۰۷، نیز خداوند نیت منافقان را در بنای مسجد آشکار و مقاصد شوم آنان را برای مؤمنان روشن می‌کند. نکته‌ی مهم هر دو آیه این است که در مبارزه با اسلام و پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، شرک و نفاق دو لبه‌ی یک قیچی هستند. خداوند پیش از آنکه جایگاه مسجد و نقش مؤمنان را بیان کند، نقش شرک و نفاق را در تخریب وحدت و حقیقت مسجد گوشزد می‌کند.

بسیار روشن است که به‌پا کردن بنایی به نام مسجد هدف و انگیزه نیست؛ بلکه مقاصدی اهمیت دارد که موجب پدید آمدن مسجد می‌شود. یعنی، مسجد باید نخست بر محور توحید، اتحاد و همدلی مؤمنان باشد و اساس آن تقوا، ایمان به خدا و اقامه‌ی نماز قرار گیرد. در آیه‌ی ۱۷ و ۱۸، سوره‌ی توبه آمده است:

«مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ

^۱. معجم‌المفهرس، ص ۳۴۵.

يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ»، مشرکان را نرسد که مساجد خدا را آباد کنند؛ در حالی که به کفر خویش شهادت می‌دهند. آنانند که اعمالشان به هدر رفته و خود در آتش جاودانند. مساجد خدا را تنها کسانی آباد می‌کنند که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و نماز برپا داشته و زکات داده و جز از خدا نترسیده‌اند؛ پس امید است که اینان از راه‌یافتگان باشند.

این آیه‌ها پس از نفی نقش مشرکان در بنای مسجد، تعمیر آن را مخصوص اهل ایمان می‌داند و سپس صفاتی را بیان می‌کند که در واقع پیش شرط‌های انتخاب مدیریت مسجد است. اگر اهل ایمان این سه شاخصه‌ی اساسی را داشته باشند، شایسته‌ی ساخت مسجد هستند. اینکه قرآن برای افرادی که می‌خواهند مسجد بسازند شرط می‌گذارد، گویای این است که مسجdsازی از دیدگاه قرآن ارزش و اعتبار فراوانی دارد. همچنین، در آیه‌ی ۱۰۷ و ۱۰۸ سوره‌ی توبه می‌خوانیم:

«وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَيُخْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»، و آن‌هایی که مسجدی اختیار کردند که مایه‌ی زیان و کفر و پراکندگی میان مؤمنان است و [نیز] کمین‌گاهی است برای کسی که قبلاً با خدا و پیامبر او به جنگ برخاسته بود و سخت سوگند یاد می‌کنند که جز نیکی قصدی نداشتیم [ولی] خدا گواهی می‌دهد که آنان قطعاً دروغگو هستند هرگز در آنجا مایست؛ چرا که مسجدی که از روز نخستین بر پایه‌ی تقوا بنا شده سزاوارتر است که در آن [به نماز] ایستی [و] در آن مردانی‌اند که دوست دارند خود را پاک سازند و خدا کسانی را که خواهان پاک‌ی‌اند دوست می‌دارد.

این آیه‌ها نخست خطر جریان نفاق را برملا می‌کند و سپس، نقشه‌ی شوم آنان را بازگو می‌کند. قرآن در مسئله‌ی بهره‌برداری از عنوان مسجد برای ضربه‌زدن به پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و وحدت مؤمنان، این هشدار را می‌دهد که کسانی که اهل طهارت درونی نیستند و قلب‌هایشان مالا مال از نفاق است از عنوان‌ها و اعتبارهای مقدسی مثل مسجد، برای ضربه‌زدن به اسلام، استفاده می‌کنند. از این رو، مسجد مورد توجه خدای متعال با این معیارها سنجیده می‌شود: اسس علی التقوی، اقامه‌ی نماز و علاقه به طهارت ظاهری و باطنی.

پرداختن قرآن به جزئیات مطالب مربوط به مسجد گواه دیگری است بر ارزش والا و گران‌بهای مسجد. همچنین، تأکید قرآن کریم در آیه‌های مختلف، دال بر اهمیت جایگاه مسجد در آن است؛ زیرا تأکید و بیان قرآن کریم که حکمت مطلق است بهترین مؤید ارزش الهی این پایگاه است؛ آیه‌هایی مانند:

- «قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۱ بگو پروردگارم امر به عدالت کرده است و توجه خویش را در هر مسجدی به سوی او کنید.

- «يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۲ ای فرزندان آدم! زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید.

- «وَ أَنْ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»^۳ مسجدها از آن خداست؛ پس باید احدی جز او را نخوانید.

اهمیت مسجد در روایت

ائمه (علیهم‌السلام) درباره‌ی مسجد مطالب ارزشمند و گران‌بهایی نقل کرده‌اند که همگی بر ارزش و عظمت مسجد دلالت دارد. بعضی از روایت‌ها به‌طور صریح، اهمیت جایگاه مسجد را بیان کرده است که به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود:

«الْمَسَاجِدُ أَنْوَارُ اللَّهِ»^۴ مسجدها انوار الهی است.

همچنین آن حضرت فرمود:

«أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَيَّ اللَّهُ مَسَاجِدُهَا»^۵ محبوب‌ترین جای شهرها نزد خدای متعال مساجد شهرهاست.

در حدیثی دیگر نیز فرمود:

«الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ»^۶ مسجدها محل جلوس پیامبران الهی است.

^۱ .سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۲۹

^۲ .سوره‌ی اعراف، آیه‌ی ۳۱

^۳ .سوره‌ی جن، آیه‌ی ۱۸

^۴ .مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۴۷.

^۵ .نهج الفصاحه، ص ۱۶۷، حدیث ۷۱.

^۶ .مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۵۶، حدیث ۳۶۳.

آنچه از کلام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر می آید این است که مسجد از بهترین مکان‌ها روی زمین است و همواره انوار الهی و عنایت خدای بزرگ همراه آن است. تأکید بر جلوس پیامبران در مسجد، مؤید این است که بهترین، محبوب‌ترین و مقرب‌ترین بندگان خدا، پیامبران، به مسجدها توجه و در آن حضور داشته‌اند. از امام صادق (علیه السلام) پرسیده شد: علت تعظیم و بزرگداشت مساجد چیست؟ حضرت فرمود: خداوند امر فرموده است به تعظیم مساجد؛ زیرا مساجد بیوت الاهی است در زمین.^۱

همچنین، امام در روایت دیگری فرمود: به مسجد بروید؛ زیرا مساجد خانه‌های خدا در زمین هستند.^۲ از این روایت‌ها به روشنی پیداست که مسجد مورد تأکید و عنایت الهی است و همچنین محل توجه انبیا و اولیای خدا؛ یعنی اگر شخصی با ایمان به دنبال مکانی امن و با آرامش است، باید به سمت مسجد برود. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ تَقَى»^۳ مسجد خانه‌ی هر پرهیزکار است.

در روایتی دیگر نیز فرمود:

«إِنَّ الْمُؤْمِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ»^۴ همانا مجلس مؤمن مسجد است.

حضرت در واقع وجه مشترک مؤمنان، انبیا و اولیای الهی را حضور در مسجد می‌داند.

عوامل حفظ و پایداری مسجدها

وقتی چیزی گرانبگر باشد، اولین نکته‌ای که به ذهن انسان می‌آید چگونگی حفاظت از آن است. در مورد مسجد نیز چنین است، یعنی علاوه بر آنکه ارزش آن را بیان کرده‌اند، درباره‌ی نگهداری آن نیز روایت‌هایی نقل شده است.

اخلاص

در قرآن کریم آمده است:

«وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»^۵ مسجدها از آن خداست؛ پس باید احدی جز او را

^۱ . ترجمه‌ی علل الشرائع، ج ۲، ص ۵۳.

^۲ . ترجمه‌ی میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۳۶۱.

^۳ . شهاب الاخبار، ص ۲۳.

^۴ . وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۵.

^۵ . سوره‌ی جن، آیه‌ی ۱۸.

نخوانید.

آنچه از ظاهر آیه روشن می‌شود این است که باید به اخلاص در فکر و عمل توجه شود؛ زیرا شخص باایمان باید بداند مسجد خانه‌ی خداست، در آن، فقط باید خدا خوانده شود و ذکر و عبادتی غیر الهی نباشد. نکته‌ی اساسی‌تر آن است که شکل و تأسیس مسجد باید خدامحور باشد؛ یعنی غیرخدا در نیت و اندیشه‌ی انسان جایی نداشته باشد و انگیزه‌ی تأسیس مسجد باید برای خدا باشد.

پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«مَنْ بُنِيَ لِلَّهِ مَسْجِدًا لَا يُرِيدُ بِهِ رِيَاءً وَلَا سَمْعَهُ بُنِيَ اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ»^۱ هر که برای خدا مسجدی بسازد و در آن ریا و خودنمایی به کار نبرد، خدای تعالی در بهشت خانه‌ای برای او بنا می‌کند.

نیت اساسی‌ترین نقش را در عمل انسان دارد و هیچ عملی نیست که با نیت درونی همراه نباشد. از این رو، چون اساس بنای مسجد باید برای خدا باشد، کسی که برای آن همت می‌گمارد، باید ذهن خود را از ناخالصی پالایش کند؛ یعنی برای تظاهر، ریا و خودنمایی نباشد. تأکید بر رفتن به مسجد نیز پیرو همین اصل است؛ چنان که پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود:

«مَنْ آتَى مَسْجِدًا لِشَيْءٍ فَهُوَ حَظُّهُ»^۲ هر کس به هر جهت که به مسجد آید بهره‌اش همان است.

این عبارت یعنی هر کس بر اساس نیت درونی خود پاداش می‌گیرد؛ هر کس برای خدا گام نهد، به‌طور قطع خدا پاداش او را خواهد داد.

تشویق و ترغیب

یکی از نکته‌هایی که در روایت‌های ائمه (علیهم‌السلام) به آن بسیار توجه شده است، تشویق و ترغیب مؤمنان به بنا، تعمیر، نگهداری و رفتن به مسجد است که به چند نمونه‌ی آن اشاره می‌کنیم.

ساختن مساجد

پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«هر که مسجدی، هر چند به اندازه‌ی لانه‌ی یک پرنده، بسازد خداوند در بهشت برایش خانه‌ای

^۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۵.

^۲. سنن ابی‌داود، ج ۱، ص ۱۲۸.

بنا می کند»^۱.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«هر کس مسجد بسازد، خداوند برای او در بهشت خانه‌ای می سازد»^۲.

آباد کردن مسجد

قرآن می فرماید:

«إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ»^۳، مساجد خدا را تنها کسانی آباد می کنند که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و نماز برپا داشته و زکات داده و جز از خدا نترسیده‌اند، پس امید است که اینان از راه یافتگان باشند.

همچنین، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«کسی که مسجدهای ما را توسعه بخشد خداوند خانه‌ای در بهشت برایش می سازد»^۴.

رفتن به سوی مسجد

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«مَنْ مَشَىٰ إِلَىٰ مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ»^۵، هر کس برای شرکت در نماز جماعت به سوی مسجدی برود، برای هر قدمی که برمی دارد هفتاد هزار حسنه منظور شود.

همچنین فرمود:

«بهترین مردم کسی است که اولین نفر به مسجد وارد شود و آخرین نفر از آن خارج شود»^۶.

در روایت دیگری از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) آمده است:

۱. بحار، ج ۷۷، ص ۱۲۱.

۲. کافی، ج ۳، ص ۳۶۸.

۳. سوره توبه، آیه ۱۸.

۴. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۳.

۵. ترجمه میزان الحکمه، ص ۲۳۹۱.

۶. مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۲۷.

«شب و روز به سوی مساجد شتافتن از اقسام جهاد کردن در راه خداست»^۱.

امام صادق (علیه السلام) نیز فرموده است:

«هر کس پیاده به سوی مسجدی روان شود، پای خود را به هیچ تر و خشکی نمی گذارد، مگر آنکه از آنجا تا زمین هفتم به جای او پروردگار را تسبیح می کنند»^۲.

نشستن در مسجد

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:

«نشستن در مسجد به جهت انتظار نماز، عبادت است؛ مادامی که حدثی سر نزنند. عرض شد: ای

رسول خدا، حدث چیست؟ فرمود: غیبت کردن»^۳.

همچنین، فرمود:

«ای اباذر! تازمانی که در مسجد نشسته ای خدای تعالی به تعداد هر نفسی که می کشی یک درجه

در بهشت به تو می دهد و برای هر نفسی که در مسجد می کشی ده حسنه برایت نوشته

می شود و ده گناه از تو پاک می گردد»^۴.

با نگاه به این روایت ها، این نتیجه حاصل می شود که هدف اسلام تشویق کردن و کشاندن مؤمنان به سوی

مسجد است. ذکر پاداش، بیان حسنات و نیز از بین رفتن گناهان برای آن است که مؤمنان به سوی مسجد

هدایت شوند، آن را مکانی عادی فرض نکنند و رفتن به این مکان مقدس را غنیمت بشمارند.

عوامل جذب

مسجد مکانی عمومی و جای تجمع، ارتباط و رازونیاز مؤمنان است؛ یعنی جای صعود معنوی و رسیدن

به کمال دینی. این مکان باید آراسته و دل انگیز باشد تا مؤمنان به سوی آن کشیده شوند. در روایت های

اهل بیت (علیهم السلام) نیز به این نکته توجه شده است. نظافت عاملی است در جذابیت هر مکانی.

در خصوص مسجد نیز تأکید بسیاری بر نظافت آن شده است. حضرت علی (علیه السلام) می فرماید:

^۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۴۸.

^۲. بحار، ج ۸۴، ص ۱۳.

^۳. امالی صدوق، ص ۳۴۲.

^۴. بحار، ج ۸۶، ص ۳۳۶.

«مساجد را هر هفته خوشبو و معطر کنید».^۱

در روایتی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز آمده است:

«مساجد را از نجاسات دور نگه دارید».^۲

در تشویق نظافت مسجد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«هر کس مسجد را خاکروبی کند خداوند پاداش آزاد کردن بنده‌ای را برایش می نویسد و اگر از

این مسجد به اندازه‌ی خاشاکی که در چشم می رود غبار گیرد، خداوند دو برابر آن رحمت

خویش را به او عطا می فرماید».^۳

نکته‌ی دیگری که باید به آن توجه کرد طهارت و تمیز بودن شخصی است که به مسجد می رود. اسلام

علاوه بر آنکه بر تمیزی و خوشبویی مسجد تأکید دارد، دستور می دهد هر کس به سوی مسجد می رود

نخست پاک و طاهر باشد^۴ و سپس ظاهری آراسته و زینت شده داشته باشد. از امام صادق (علیه السلام) در

ادامه‌ی آیه‌ی «خُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ»^۵ روایت شده است:

«لباس‌هایی را بپوشید که برای حضور در نمازهای جمعه و عید، خود را با آن زینت می کنید».^۶

آسیب‌های حضور جماعت در مسجد

در آئین دینی ما، انجام بعضی از رفتارها و اعمال در مسجد نهی شده است. اگر به صورت دقیق و منصفانه

آن‌ها را ارزیابی کنیم، درمی یابیم که بهترین آسیب‌شناسی پیرامون مسجد در روایت‌های ائمه (علیهم السلام)

نهفته است. با این توضیح که اصل وجود مسجد برای حضور مؤمنان، تجمع آنان و تشکیل صفوف جماعت

برای قرب به حق است. اسلام هر چیزی که این تجمع و جایگاه را تهدید و تضعیف کند - بعضی به صورت

حرام و بعضی به صورت کراهت - نهی کرده است. در اینجا به چند نمونه اشاره می کنیم.

۱. بحارالانوار، ج ۱۸، ص ۱۰۷.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

۳. امالی صدوق، ص ۱۸۰.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۵۲.

۵. سوره‌ی اعراف، آیه ۳۱.

۶. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۳۳.

مباهات و مفاخره

در دین مبین اسلام، هیچ وجه تمایزی بین انسان‌ها - از هر قوم، قبیله، رنگ و نژاد - مشاهده نمی‌شود. تنها عنصر امتیاز در اسلام داشتن تقوا است، یعنی مهار نفس و بنده‌ی صالح بودن: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ»^۱. از این رو، هر نوع خودبرتربینی، بزرگ‌بینی و توجه به امتیازهای ظاهری نهی شده است. به خصوص آنکه بعضی از این ویژگی‌های منفی موجب جدایی و تفرقه میان مؤمنان است؛ نظیر مباهات و مفاخره. مباهات موجب تحقیر و تحریک احساس‌ها و عواطف دیگران است و آثار منفی و زیانباری دارد. از این رو، پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود: «در مسجد، مباهات و فخر فروختن به یکدیگر ممنوع است»^۲.

پرداختن به کارهای دنیوی

چون مسجد مرکز توجه به خدا و معنویت است، باید حریم آن از کارهای دنیوی و نزاع‌برانگیز محفوظ بماند. پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«صدایتان را در مساجد جز به ذکر خدای تعالی بلند نکنید، از خرید و فروش و حمل جنگ‌افزار در آن‌ها خودداری نمایید»^۳.

خرید و فروش علاوه بر آنکه امری دنیوی است، یکی از عوامل نزاع و اختلاف نیز محسوب می‌شود و اشتغال به آن خود به خود امر معنوی را به فراموشی می‌سپارد. همچنین، کشیده شدن بازار به مسجد موجب تنزل جایگاه و ارزش آن خواهد شد. از این رو، پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) هر نوع رفتاری را نهی کرده است که موجب فراموشی جایگاه مسجد و تنزل آن گردد.

رعایت نکردن نظافت

یکی از عوامل حفظ مسجد رعایت نظافت است. در روایتی پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«آب دهان ریختن در مسجد گناه است»^۴.

و نیز فرمود:

^۱. سوره‌ی حجرات، آیه‌ی ۱۳

^۲. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۶۹.

^۳. بحار، ج ۸۳، ص ۳۴۹.

^۴. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۶۴.

«قبل از در مسجد کفش هایتان را (ازلحاظ به آلودگی) بررسی کنید».^۱

همچنین آن حضرت فرمود:

«مساجد را از نجاسات دور نگه دارید».^۲

محل تجمع مؤمنان باید پاک و تمیز باشد. تأکید بر نظافت هفتگی و خوشبو کردن مسجد برای ازدست ندادن جاذبه‌ی ظاهری آن است. البته، ناگفته نماند پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) علاوه بر تأکید به رعایت نظافت ظاهری، بر طهارت معنوی نیز تأکید می‌کند.

لحن ناروا

زبان ابزاری است برای سخن گفتن و سخن گفتن یا واجب است یا لازم و در بعضی مواقع یا حرام است یا مکروه یا حتی غیر لازم. تردید نداریم سخنی که موجب حرمت می‌شود، نهی شده است؛ اما چون مسجد جایگاه خاص عبادت است، سخن‌های غیر لازم و مکروه نیز نهی شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

«در مسجد، گفتن هر سخنی لغو و بیهوده است؛ به جز خواندن قرآن و ذکر خدا کردن و در امور

خیریه سؤال و پرسش نمودن و عطا کردن خیر».^۳

از این رو، سخنی که خارج از این امور باشد لغو و بیهوده شمرده شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

در روایتی دیگر می‌فرماید:

«لحن ناروا در مسجد حسنات انسان را از بین می‌برد».^۴

آن حضرت همچنین قسم خوردن در مسجد را یکی از آفت‌های مسجد نام بردند:

«هر چیزی آفتی دارد و آفت مسجد قسم خوردن در آن است».

چون زبان ابزاری گزنده و ممکن است موجب شکاف و اختلاف شود، حتی صحبت‌های معمولی که

حاصلی جز غفلت ندارد نیز در حریم مسجد ممنوع است؛ زیرا در مسجد اصل ذکر است. رسول اکرم

(صلی الله علیه و آله) در روایتی می‌فرماید:

^۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

^۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۴.

^۳. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۷۱.

^۴. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۱.

«هر کسی که در مسجد شعری می خواند بگوید: خدا دهانت را بشکند، مساجد را برای خواندن قرآن برپا کرده اند».^۱

نباید حریم امن معنوی اسلام با سخنان بی حاصل و پوچ دستخوش ناملایمات گردد؛ این فضای معنوی باید حفظ شود تا همگان از آن بهره برند.

دهان بدبو

با مطالعه‌ی روایت‌ها به این نتیجه می‌رسیم که اسلام با هر چیزی مخالف است که موجب اختلاف و پراکندگی مؤمنان یا رنجش خاطر و آزرده‌گی آنان شود. شخص باایمانی که زبان خود را کنترل می‌کند و تقوای الهی دارد، اگر دهانش بدبو باشد از حضور در مسجد نهی می‌شود.

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

«وقتی کسی این سبزی بدبو (سیر) را می‌خورد، به مجالس وارد نشود؛ زیرا فرشتگان از هر چه مسلمانان را بیازارد آزرده می‌شوند».^۲

امام علی (علیه السلام) در این زمینه می‌فرماید:

«هر کس چیز بوداری (مثل سیر) بخورد که موجب آزار مردم گردد به مسجد وارد نشود».^۳
ابوبصیر می‌گوید که از امام صادق (علیه السلام) در مورد خوردن سیر، پیاز و تره سؤال کردم؛ امام فرمود:
«خوردن آن‌ها به صورت خام یا پخته اشکال ندارد، همچنین معالجه‌ی بیماری با سیر اشکال ندارد؛ اما اگر کسی آن‌ها را خورد (قبل از برطرف کردن بوی آن) به مسجد نرود».^۴

رعایت شأن مسجد

در بعضی روایت‌ها بر حفظ احترام و حرمت مسجد تأکید شده است. نهی بعضی رفتارها برای حفظ و تکریم جایگاه مسجد است. برای مثال، امام صادق (علیه السلام) فرمود:
«کراهت دارم از اینکه سواره وارد مسجد (کوفه) شوم».^۵

۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۱۲.

۲. جامع الاحادیث شیعه، ج ۴، ص ۴۸۳.

۳. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۰۲.

۴. صحیح بخاری، ج ۱، ص ۴۰۲.

۵. من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۳۰.

این سخن برای رعایت جایگاه رفیع مسجد است تا دیگران نیز با پیروی از ائمه (علیهم السلام)، حرمت مسجد را نگه دارند.

در روایت دیگر از پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) آمده است:

«نمایاندن ناف، ران و زانو در مسجد مانند کشف عورت است»^۱.

این روایت مبین این نکته‌ی اساسی است که مسجد با خانه و مکان‌های اجتماعی دیگر فرق دارد. حریم مسجد باید با آداب و رعایت اخلاق دینی حفظ شود و دستخوش بی‌حرمتی و رفتارهای موهن قرار نگیرد. امام صادق (علیه السلام) در زمینه‌ی احترام به مسجد می‌فرماید:

«کسی که به مسجد احترام نمی‌گذارد، از رحمت خدا به دور است»^۲.

نکته‌ی دیگر، نهی از آوردن دیوانگان و کودکان به مسجد است. پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

«مساجد خود را از دیوانگان و کودکان دور نگه دارید»^۳.

باتوجه به جایگاه معنوی و اجتماعی مسجدها پذیرش این نکته امری بدیهی و ضروری است؛ زیرا دیوانگان و کودکان تسلطی بر خویش ندارند و رفتارهای غیرطبیعی از آنان سر می‌زند. اگر به اصول مطرح شده در کلام ائمه‌ی اطهار (علیهم السلام) برای نگهداری از مسجدها عمل شود، به‌طور قطع مسجدها بهترین و قوی‌ترین پایگاه مسلمانان به‌شمار خواهند آمد.

مسجد و جماعت

تا اینجا در مورد عظمت و جایگاه مسجد، تقویت این جایگاه و پرهیز از تخریب موقعیت آن بحث کردیم. گرچه تاکنون بیان شده است که مسجد جای عبادت و ذکر الهی است؛ اما با نگاهی به دیگر روایت‌ها در خصوص مسجد، اهمیت جماعت و نماز جماعت به این نکته می‌رسیم که همه‌ی این‌ها مقدمه‌ی تمرکز، وحدت و تجمع مؤمنان بوده است تا در کنار هم خدای بزرگ را عبادت کنند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: تحفه‌ی فرشتگان، جماعت میان مساجد است.^۱

^۱. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۵۱۵.

^۲. سفینه البحار، ج ۱، ص ۶۰۰.

^۳. بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۴۹.

همچنین، او در کلامی دیگر برای پرهیز از تفرقه و جدایی می‌فرماید:

«شیطان گرگ انسان است؛ همانند گرگ گوسفندان، همیشه میش‌های دورافتاده و کناره‌گیر را می‌گیرند. پس از دسته‌بندی (گروه‌گرایی و دسته‌دسته‌شدن) پرهیز نمایید و بر شما باد به حضور در جماعت و مجالس عمومی و مسجد».^۲

امام صادق (علیه‌السلام) در جواب مردی که سؤال کرد در منزل نماز طولانی همراه با مستحبات بخوانم بهتر است یا در مسجد و به جماعت فرمود: «با جماعت نماز بخوان و از نماز فرادای طولانی پرهیز».^۳

امام موسی بن جعفر (علیه‌السلام) از پدر بزرگوارش نقل فرمود:

کسی که در منزل خود وضوی کامل بگیرد، مویش را شانه کند، خود را معطر نماید، سپس از خانه‌اش بدون عجله و با آرامش و وقار بیرون بیاید و به طرف محل نماز برود، درحالی که میل به جماعت مسلمین دارد، قدمی از زمین بر نمی‌دارد و نمی‌گذارد؛ مگر آنکه یک حسنه برایش نوشته می‌شود و یک گناه از او محو گردد و یک درجه به خداوند نزدیک شود؛ تا زمانی که داخل مسجد شود. سپس، امام فرمود: سپس نماز را با امام جماعت شروع کند، از طرف خداوند مغفرت و بهشت بر او واجب می‌شود قبل از اینکه امام سلام نماز را بدهد.^۴

پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«کسی که در پیوستن به نماز جماعت از دیگران پیشی گیرد، چنان است که گویی در ایمان پیشی گرفته است».^۵

همچنین، در حدیثی دیگر می‌فرماید:

«آگاه باشید کسی که برای اقامه‌ی نماز جماعت به سوی مسجد قدم بر می‌دارد، برای هر یک قدمش هفتاد هزار حسنه منظور می‌شود».^۶

۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۸.

۲. کنز العمال، ج ۷، ص ۵۸۱.

۳. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۴۷۷.

۴. جامع الاحادیث الشیعه، ج ۶، ص ۳۸۷.

۵. کنز العمال، ج ۷، ص ۶۵۲.

۶. جامع الاحادیث شیعیه، ج ۴، ص ۴۵۰.

همه‌ی این روایت‌ها در اهمیت نماز جماعت است. برتر دانستن نماز مختصر جماعت از نماز طولانی فرادا با مستحبات این حقیقت را بیان می‌کند که عنایت خاصی از سوی خدای بزرگ در جماعت است. جماعت قدرت اسلام است. پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) می‌فرماید:

«هر کس بدون عذر موجهی با مسلمین در مسجد نماز جماعت نمی‌خواند نمازش کامل نیست و کسی که در منزلش نماز می‌خواند و به جماعت مسلمین بی‌توجه است غیبتش جایز می‌باشد. کسی که به جماعت مسلمین بی‌توجه است از عدالت ساقط است و دوری کردن از او واجب است»^۱.

این تهدیدها برای آن است که کسی قصد جدایی و تفرقه نکند، آهنگ اختلاف با جماعت مسلمانان سر ندهد و راه و رسم خویش را از جماعت مسلمانان جدا نکند؛ زیرا تفرقه و جدایی و بی‌توجهی به یکدیگر خواست دشمنان اسلام و دشمنان پیامبر گرامی اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) است. مسلمان باید به جماعت خود حساس باشند و در کنار هم آهنگ وحدت و عبودیت سر دهند؛ زیرا خواست خدا و رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) است. جمیل بن صالح از امام صادق (علیه‌السلام) پرسید: کدام افضل است: نماز اول وقت فرادا یا نماز جماعت با تأخیر. امام فرمود: «وقتی مسجد امام جماعت دارد، نماز را به تأخیر بیندازد و با اهل مسجد نماز بخواند»^۲. ثواب نماز اول وقت و تأکید بر آن کم نیست؛ اما در جایی که نماز جماعت است، معصوم به نماز جماعت توصیه می‌کند.

در روایتی از پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) این نکته‌ی مهم ذکر شده است:

«مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ»^۳ حرکت به سوی مسجد، برای کسی که طالب جماعت است، برای هر گامی که بردارد هفتاد هزار حسنه و پاداش در نظر گرفته می‌شود.

نکته‌ی مهم «يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ» است؛ یعنی به قصد نماز جماعت و رسیدن به جماعت حرکت کند. همه‌ی این روایت‌ها گواه بر این است که جماعت در مسجد هدف است؛ جماعتی که راه وحدانیت و

۱. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۹۴.

۲. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۸۸.

۳. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۲۸۷.

وحدت را طی کند. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) برای ایجاد نظم، هماهنگی و وحدت شانه‌های نمازگزاران را در نماز جماعت می‌گرفت، منظم می‌کرد و می‌فرمود:

«مساوی و منظم باشید، نامنظم و جدا از هم نباشید که قلب‌های شما از همدیگر جدا می‌شود».^۱

منبع: مرکز رسیدگی به امور مساجد

^۱. جامع الاحادیث الشیعه، ج ۶، ص ۴۷۰.